

ISSN 1392–6195 (print)
ISSN 2029–2058 (online)
JURISPRUDENCIJA
JURISPRUDENCE
2009, 4(118), p. 63–84

VYRIAUSYBĖS ĮGALIOJIMŲ GRAŽINIMO IŠRINKUS RESPUBLIKOS PREZIDENTĄ KONSTITUCINĖ DOKTRINA: KAI KURIE ARGUMENTAVIMO ASPEKTAI

Vytautas Sinkevičius

Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto

Konstitucinės teisės katedra

Ateities g. 20, LT–08303 Vilnius, Lietuva

Telefonas (370 5) 271 4546

Elektroninis paštas ktk@mruni.eu

Pateikta 2009 m. spalio 6 d., parengta spausdinti 2009 m. lapkričio 7 d.

Anotacija. Straipsnyje analizuojama Konstitucinio Teismo aktuose suformuota Vyriausybės įgaliojimų gražinimo išrinkus Respublikos Prezidentą oficiali konstitucinė doktrina. Nagrinėjamos Konstitucijos nuostatos, kuriomis Konstitucinis Teismas grindžia šią doktriną. Konstatuojama, jog Konstitucijoje įtvirtintas teisinis reguliavimas, susijęs su Vyriausybės įgaliojimų gražinimu išrinkus Respublikos Prezidentą, nėra išsamus ir visiškai aiškus, todėl jis gali būti aiškinamas nevienodai. Analizuojami argumentai, kuriais Konstitucinis Teismas grindė Vyriausybės įgaliojimų gražinimo išrinkus Respublikos Prezidentą oficialią konstitucinę doktriną; tai argumentai, susiję su nepasitikėjimo Ministru Pirmininku pareiškimu ir su Konstitucijos 101 straipsnio 1 dalyje numatytu Vyriausybės įgaliojimų iš naujo gavimu (kai pasikeičia daugiau kaip pusė ministrų). Bandoma parodyti, kad kai kurie argumentai, kuriais yra grindžiama minėta doktrina, gali būti laikomi diskutuotiniais.

Reikšminiai žodžiai: Vyriausybės įgaliojimų gražinimo išrinkus Respublikos Prezidentą oficiali konstitucinė doktrina, konstitucija, Konstitucinis Teismas.

Įvadas

Konstitucinis reguliavimas, susijęs su Vyriausybės įgaliojimų grąžinimu išrinkus Respublikos Prezidentą, nėra išsamus, jis gali būti nevienodai aiškinamas. Esant neaiškiam konstituciniam reguliavimui Konstitucinis Teismas turi diskreciją suteikti neaiškioms Konstitucijos nuostatoms konkretų turinį, *gali pasirinkti vieną iš kelių galimų teisingų Konstitucijos aiškinimo variantų*. Konstitucinio Teismo 1998 m. sausio 10 d. nutarime suformuluotą Vyriausybės grąžinimo išrinkus Respublikos Prezidentą oficiali konstitucinė doktrina grindžiama tuo, kad Konstitucijoje nustatytas Vyriausybės atsistatydinimo pagrindų sąrašas yra baigtinis, ir kad Konstitucijos normose nenumatyta, jog tuomet, kai Vyriausybė grąžina įgaliojimus išrinkus Respublikos Prezidentą, Vyriausybė privalo atsistatydinti. Pasirinkus tokį atsparos tašką ir šiam argumentui suteikus prioritetą, visoms kitoms Konstitucijos nuostatoms, susijusioms su Vyriausybės įgaliojimų grąžinimu išrinkus Respublikos Prezidentą, buvo suteikiamas toks turinys, kad galima būtų pagrįsti, jog pagal Konstituciją po Respublikos Prezidento rinkimų Vyriausybė neprivalo atsistatydinti. Patyrinėjus Konstitucinio Teismo argumentus, kuriais yra grindžiama Vyriausybės įgaliojimų grąžinimo išrinkus Respublikos Prezidentą oficiali konstitucinė doktrina, galima teigti, jog kai kurie iš jų yra diskutuoti.

1. Vyriausybės įgaliojimų grąžinimo išrinkus Respublikos Prezidentą oficiali konstitucinė doktrina

Konstitucijos 92 straipsnio 4 dalyje nustatyta, kad „Vyriausybė grąžina savo įgaliojimus Respublikos Prezidentui po Seimo rinkimų arba išrinkus Respublikos Prezidentą“; pagal Konstitucijos 84 straipsnio 6 punktą Respublikos Prezidentas „priima Vyriausybės grąžinamus įgaliojimus išrinkus naują Seimą ir paveda jai eiti pareigas, kol bus sudaryta nauja Vyriausybė“, o pagal šio straipsnio 8 punktą „Vyriausybei atsistatydinus ar Vyriausybei grąžinus įgaliojimus, ne vėliau kaip per 15 dienų teikia Seimui svarstyti Ministro Pirmininko kandidatūrą“; pagal Konstitucijos 101 straipsnio trečios dalies 4 punktą Vyriausybė turi atsistatydinti „po Seimo rinkimų, kai sudaroma nauja Vyriausybė“.

Taigi Konstitucijoje Vyriausybės įgaliojimų grąžinimas siejamas su dviem aplinkybėmis: pirma, su Seimo rinkimais; antra, su Respublikos Prezidento rinkimais.

Politinė ir teisinė diskusija dėl to, ar Vyriausybė, grąžinusi įgaliojimus išrinkus Respublikos Prezidentą, turi atsistatydinti, ar ji gali veikti toliau, pirmą kartą kilo 1997 m. pabaigoje, kai buvo renkamas Respublikos Prezidentas.

Politiniuose sluoksniuose kilęs ginčas, koks yra Konstitucijoje įtvirtinto Vyriausybės įgaliojimų grąžinimo išrinkus Respublikos Prezidentą tikrasis turinys, buvo perkeltas į Konstitucinį Teismą. Į jį kreipėsi Vyriausybė, kuri paprašė ištirti, ar Seimo 1996 m. gruodžio 10 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos“¹, neprieš-

1 Lietuvos Respublikos Seimo 1996 m. gruodžio 10 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos“. *Valstybės žinios*. 1996, Nr. 120-2821.

tarauja Konstitucijos 92 straipsnio 4 daliai, kurioje nustatyta, kad išrinkus Respublikos Prezidentą Vyriausybė gražina jam savo įgaliojimus.

Konstitucinis Teismas nutarimą šioje byloje priėmė 1998 m. sausio 10 d.² Nutarime pateikta ir Vyriausybės įgaliojimų gražinimo išrinkus Respublikos Prezidentą samprata. Konstitucinis Teismas konstatavo, kad Konstitucijos 84, 92 ir 101 straipsnių turinio analizė leidžia teigti, kad Vyriausybės įgaliojimų gražinimas išrinkus Respublikos Prezidentą „nesuponuoja Vyriausybės atsistatydinimo. Antraip Konstitucijoje būtų tiesiogiai nurodyta, kad po Respublikos Prezidento rinkimų Vyriausybė gražina savo įgaliojimus ir atsistatydina“. Konstitucinis Teismo nutarime teigiama, kad Vyriausybės įgaliojimų gražinimo išrinkus Respublikos Prezidentą procedūra suteikia galimybę Respublikos Prezidentui patikrinti, ar Seimas ir toliau pasitiki Vyriausybe. Konstitucinis Teismas konstatavo, kad Respublikos Prezidentas, „remdamasis Konstitucijos 92 straipsniu, 84 straipsnio 8 punktu bei atsizvelgdamas į parlamentinės demokratijos tradiciją, Konstitucijos 84 straipsnio 8 punkte nustatyta tvarka teikia Seimui svarstyti įgaliojimus gražinusios Vyriausybės Ministro Pirmininko kandidatūrą. Seimui pritarus Ministro Pirmininko kandidatūrai ir Respublikos Prezidentui paskyrus Ministrą Pirmininką bei patvirtinus jo pateiktos Vyriausybės sudėtį, jeigu nepasikeitė daugiau kaip pusė ministrų, tai reikštų, kad Vyriausybė yra iš naujo gavusi įgaliojimus veikti“. Konstitucinio Teismo nutarime konstatuota ir tai, kad „jei Seimas nepitaria Ministro Pirmininko kandidatūrai, tai reikštų, kad Vyriausybė privalo atsistatydinti (Konstitucijos 101 straipsnio trečiosios dalies 2 punktas). Tai būtų konstitucinis pagrindas pradėti naujos Vyriausybės sudarymo procedūrą.“

Ką reiškia Konstitucinio Teismo 1998 m. sausio 10 d. nutarimo teiginys „Vyriausybė yra iš naujo gavusi įgaliojimus veikti“ bei nutarime pavartota formuluotė „nepasikeitė daugiau kaip pusė ministrų“ išaiškinta Konstitucinio Teismo 1998 m. gruodžio 17 d. sprendime³. Jame konstatuota, kad „Vyriausybės atsistatydinimas siejamas su Seimo pasitikėjimo Vyriausybe netekimu ar neįgijimu“, kad „tik po Vyriausybės atsistatydinimo gali būti formuojama nauja Vyriausybė ir tvirtinama Vyriausybės programa“, taip pat pabrėžiama, kad „po Respublikos Prezidento rinkimų Vyriausybė taip pat gražina savo įgaliojimus naujai išrinktam Respublikos Prezidentui. Tačiau Konstitucijos normose nenumatyta, kad tuomet Vyriausybė privalo atsistatydinti. Tai paaiškinama tuo, kad pasikeitus valstybės vadovui išlieka Seimo pasitikėjimas Vyriausybe. Seimui pritarus Respublikos Prezidento pateiktai svarstyti įgaliojimus gražinusios Vyriausybės Ministro Pirmininko kandidatūrai, Respublikos Prezidentui paskyrus Ministrą Pirmininką bei patvirtinus jo pateiktos Vyriausybės sudėtį, jei nepasikeitė daugiau kaip pusė ministrų, pripažįstama, kad Vyriausybė yra iš naujo gavusi įgaliojimus veikti“. Konstitucinis Teismas konstatavo, kad „šiuo atveju tai reiškia, jog Vyriausybei yra iš naujo suteikti įgalio-

2 Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1998 m. sausio 10 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo 1996 m. gruodžio 10 d. nutarimo „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 1998, Nr. 5–99.

3 Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1998 m. gruodžio 17 d. sprendimas „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1998 m. sausio 10 d. nutarimo išaiškinimo“. *Valstybės žinios*. 1998, Nr. 112-3114.

jimai veikti ir todėl ministrų pasikeitimai Vyriausybėje turėtų būti skaičiuojami nuo šių įgaliojimų gavimo“.

Konstitucinio Teismo 1998 m. sausio 10 d. nutarime ir šio nutarimo išaiškinime išdėstyta Vyriausybės įgaliojimų grąžinimo išrinkus Respublikos Prezidentą samprata teisės mokslininkų buvo įvertinta labai kritiškai. Antai, teisės mokslinėje literatūroje nurodoma, kad Konstitucinis Teismas pasirinko „tokią Konstitucijos aiškinimo stilišką bei argumentus, kurie palieka erdvę jo sprendimą delegimituojančiam interpretavimui“ ir kad šio sprendimo „vadinimas „politiniu“ (vadinasi, ne „teisiniu“) žiniasklaidoje ir profesionalų komentaruose nekelia nuostabos“⁴. Konstitucinio Teismo nutarime pateikta Vyriausybės įgaliojimų grąžinimo samprata kartais apibūdinama vartojant dar išraiškingesnius epitetus, pvz., Konstitucinio Teismo 1998 m. sausio 10 d. nutarimas vadinamas „vienu iš Konstitucinio Teismo jurisprudencijos „perlu“⁵; yra mokslininkų, kurie rašo, jog „Konstitucinio Teismo teiginys, kad išrinkus naują Prezidentą Vyriausybės grąžinimas savo įgaliojimų Prezidentui, suteikia viso labo tik teisę paklausti Seimą, ar jis toliau tebeapsitiki esamu Ministru Pirmininku, yra išgalvotas“⁶. Kita vertus, yra mokslo darbų, kuriuose, aiškinant Vyriausybės įgaliojimų grąžinimą išrinkus Respublikos Prezidentą, apsiribojama minėto Konstitucinio Teismo nutarimo teiginių atkarpomis, jų nekomentuojant ir niekaip nevertinant, taigi, Konstitucinio Teismo nutarimo atžvilgiu laikantis visiškai neutralios pozicijos⁷.

Kokiais argumentais Konstitucinis Teismas grindė 1998 m. sausio 10 d. nutarime pateiktą Vyriausybės įgaliojimų grąžinimo išrinkus Respublikos Prezidentą sampratą?

Konstitucinis Teismas konstatavo, kad pagal Konstitucijoje nustatytą valdžios institucijų kompetenciją Lietuvos valstybės valdymo modelis priskirtinas parlamentinės respublikos valdymo formai, kuriai būdingi ir kai kurie vadinamosios mišriosios (pusiau prezidentinės) valdymo formos ypatumai. „Lietuvos konstitucinėje sistemoje yra įtvirtintas Vyriausybės atsakingumo Seimui principas, lemiantis atitinkamą Vyriausybės sudarymo būdą“. Konstitucinis Teismas atkreipė dėmesį į tai, kad Vyriausybę – kolegialią vykdomosios valdžios instituciją formuoja Seimas ir Respublikos Prezidentas, tačiau jų vaidmuo ir uždaviniai nevienodi. Respublikos Prezidentas Seimo pritarimu skiria Ministrą Pirmininką, paveda jam sudaryti Vyriausybę ir tvirtina jos sudėtį; Respublikos Prezidentas Seimo pritarimu atleidžia Ministrą Pirmininką, priima Vyriausybės grąžinamus įgaliojimus išrinkus naują Seimą ir paveda jai eiti pareigas, kol bus sudaryta Vyriausybė, priima Vyriausybės atsistatydinimą ir prirėkus paveda jai toliau eiti pareigas arba paveda vienam iš ministrų eiti Ministro Pirmininko pareigas, kol bus sudaryta nauja Vyriausybė. Konstitucinis Teismas nurodė ir tai, kad Vyriausybei atsistatydinus ar grąžinus savo įgaliojimus Respublikos Prezidentas ne vėliau kaip per 15

4 Kūris, E. Politinių klausimų jurisprudencija ir Konstitucinio teismo *obiter dicta*: Lietuvos Respublikos Prezidento institucija pagal Konstitucinio Teismo 1998 m. sausio 10 d., nutarimą. *Politologija*. 1998, 1(11): 27.

5 Šileikis, E. *Alternatyvi konstitucinė teisė*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005, p. 487.

6 Taip teigia doc. dr. Adolfas Povilas Zamalaitis straipsnyje „Ką gali Lietuvos Prezidentas?“ *Voruta*. 1998 m. sausio 17 d., Nr. 3 (333).

7 Žr., pvz., *Lietuvos Respublikos Konstitucijos komentaras*. 2 dalis. Ats. red. K. Jovaišas. Vilnius: Teisės institutas, 2002, p. 177–179.

dienų teikia Seimui svarstyti Ministro Pirmininko kandidatūrą, kad Respublikos Prezidentas Ministro Pirmininko teikimu skiria ir atleidžia ministrus. Konstitucinio Teismo nuomone, „Seimo ir Respublikos Prezidento įgaliojimų Vyriausybės formavimo srityje analizė leidžia teigti, kad šiame procese Respublikos Prezidento veiklos svarbiausias uždavinys - laiduoti valdžios institucijų sąveiką. Formuojant Vyriausybę jo veiksmus visų pirma turėtų lemti pareiga veikti taip, kad būtų sudaryta veiksminga, t. y. turinti Seimo pasitikėjimą, Vyriausybė“. Konstitucinis Teismas nurodė, kad nors Respublikos Prezidentas, būdamas vykdomosios valdžios dalis, turi tam tikrų politinio poveikio galimybių Vyriausybės personalinės sudėties formavimui, jis neignoroja parlamento daugumos, „negali laisvai pasirinkti Ministro Pirmininko ar ministrų kandidatūrų, nes visais atvejais minėtų pareigūnų skyrimas priklauso nuo Seimo pasitikėjimo ar nepasitikėjimo jais“. Nutarime konstatuota, kad „Respublikos Prezidentui tenka skirti Seimo daugumos palaikomą Ministrą Pirmininką ir tvirtinti tokią Vyriausybę, kurios programai Seimas gali pritarti posėdyje dalyvaujančių narių balsų dauguma. Kitaip nebus suformuota valstybės funkcionavimą užtikrinanti vykdomosios valdžios institucija“. Konstitucinis Teismas pabrėžė, kad pagal Konstitucijos 92 straipsnio 5 dalį Vyriausybė gauna įgaliojimus veikti, kai Seimas pritaria jos programai. „Taip įgyvendinamos Vyriausybės veiklą reguliuojančios Konstitucijos normos, įtvirtinančios Vyriausybės atsakomybės Seimui principą. Konstitucinėje valdžių struktūroje įtvirtinta, kad tik Seimo pasitikėjimą turinti Vyriausybė gali vykdyti savo įgaliojimus. Teisinė tokių įgaliojimų suteikimo forma – balsavimas Seime pritariant Vyriausybės programai“.

Aiškindamas Konstitucijoje įtvirtintas nuostatas, susijusias su Vyriausybės atsistatydinimu, ir su Vyriausybės įgaliojimų grąžinimu, Konstitucinis Teismas konstatavo, kad tai skirtingi teisiniai institutai, susiję su skirtingomis teisinėmis situacijomis, ir kad Vyriausybės atsistatydinimas ir Vyriausybės įgaliojimų grąžinimas sukelia nevienodus teisinius padarinius. Konstitucinis Teismas nurodė, kad „Vyriausybės atsistatydinimo pagrindai įtvirtinti Konstitucijos 101 straipsnio trečiojoje dalyje. Joje nustatyta, kad Vyriausybė privalo atsistatydinti šiais atvejais: 1) kai Seimas du kartus iš eilės nepritaria naujai sudarytos Vyriausybės programai; 2) kai Seimas visų Seimo narių balsų dauguma slaptu balsavimu pareiškia nepasitikėjimą Vyriausybe ar Ministru Pirmininku; 3) kai Ministras Pirmininkas atsistatydina ar miršta; 4) po Seimo rinkimų, kai sudaroma nauja Vyriausybė. Be to, atsistatydinti turi ir Vyriausybė, kuri, pasikeitus daugiau kaip pusei ministrų, iš naujo negauna Seimo įgaliojimų (Konstitucijos 101 straipsnio antroji dalis)“. Konstitucinis Teismas pažymėjo, kad „šis *Vyriausybės atsistatydinimo pagrindų sąrašas yra baigtinis*“ (išskirta aut.).

Aiškindamas Konstitucijoje įtvirtintą *Vyriausybės įgaliojimų grąžinimo institutą* Konstitucinis Teismas nurodė, kad Konstitucijoje Vyriausybės įgaliojimų grąžinimas yra numatytas dviem atvejais: pirmu – po Seimo rinkimų, ir antru – po Respublikos Prezidento rinkimų (Konstitucijos 92 straipsnio 4 dalis). Konstitucinis Teismas padarė išvadą, jog būtinybę Vyriausybei grąžinti įgaliojimus lemia tai, kad baigiasi vieno iš Vyriausybę sudariusių subjektų įgaliojimai. „Tačiau konstitucinėse normose minėtųjų subjektų pasikeitimui ir jų įtakai Vyriausybės formavimui teikiama skirtinga reikšmė“. Antai po Seimo rinkimų Vyriausybė privalo ne tik grąžinti savo įgaliojimus, bet ir at-

sistatydinti (Konstitucijos 101 straipsnio 3 dalies 4 punktas). Taigi „šiuo atveju įgaliojimų grąžinimas yra pirmas žingsnis į privalomą, Konstitucijoje išakmiai nurodytą Vyriausybės atsistatydinimą“. Akivaizdu, kad „po Seimo rinkimų nebelieka subjekto, iš kurio Vyriausybė gavo pasitikėjimą ir įgaliojimus veikti, todėl ji ir privalo atsistatydinti“. Po Respublikos Prezidento rinkimų Vyriausybė taip pat grąžina savo įgaliojimus naujai išrinktam Respublikos Prezidentui, tačiau, Konstitucinio Teismo nuomone, „Konstitucijos normose nenumatyta, kad tuomet Vyriausybė privalo atsistatydinti. Taip yra dėl to, kad pasikeitus valstybės vadovui toliau išlieka Seimo pasitikėjimas Vyriausybe“. Konstitucinis Teismas nurodė, kad „prisiekus naujajam Respublikos Prezidentui, nutrūksta buvusiojo Respublikos Prezidento įgaliojimai, kartu nutrūksta ir Vyriausybės ryšys su valstybės vadovu, kuris taip pat ją formavo“, kad įgaliojimų grąžinimu „neabejotinai išreiškiama pagarba valstybės vadovo institucijai, pripažįstamas Respublikos Prezidento ir Vyriausybės santykių reikšmingumas“. Tačiau, Konstitucinio Teismo nuomone, „Konstitucijos 84, 92 ir 101 straipsnių turinio analizė leidžia teigti, kad toks *įgaliojimų grąžinimas nesuponuoja Vyriausybės atsistatydinimo. Antraip Konstitucijoje būtų tiesiogiai nurodyta, kad po Respublikos Prezidento rinkimų Vyriausybė grąžina savo įgaliojimus ir atsistatydina*“. Kartu Konstitucinis Teismas konstatavo, kad „įgaliojimų grąžinimo procedūra yra ne tik tarpinstitucinio mandagumo išraiška – ji suteikia galimybę Respublikos Prezidentui patikrinti, ar Seimas ir toliau pasitiki Vyriausybe. Konstitucinis Teismas padarė išvadą, kad „Respublikos Prezidentas, remdamasis Konstitucijos 92 straipsniu, 84 straipsnio 8 punktu bei atsižvelgdamas į parlamentinės demokratijos tradiciją, Konstitucijos 84 straipsnio 8 punkte nustatyta tvarka teikia Seimui svarstyti įgaliojimus grąžinusios Vyriausybės Ministro Pirmininko kandidatūrą. Seimui pritarus Ministro Pirmininko kandidatūrai ir Respublikos Prezidentui paskyrus Ministrą Pirmininką bei patvirtinus jo pateiktos Vyriausybės sudėtį, jeigu nepasikeitė daugiau kaip pusė ministrų, tai reikštų, kad Vyriausybė yra iš naujo gavusi įgaliojimus veikti. Jei Seimas nepritaria Ministro Pirmininko kandidatūrai, tai reikštų, kad Vyriausybė privalo atsistatydinti (Konstitucijos 101 straipsnio trečiosios dalies 2 punktas). Tai būtų konstitucinis pagrindas pradėti naujos Vyriausybės sudarymo procedūrą“.

Teisės mokslininkai, kritikuodami Konstitucinio Teismo 1998 m. sausio 10 d. nutarime pateiktą Vyriausybės įgaliojimų grąžinimo išrinkus Respublikos Prezidentą sampratą, nurodo, jog Konstitucinis Teismas „vienareikšmiškai palaikė poziciją, kad įgaliojimus Vyriausybei veikti suteikia Seimas“, kad „Konstitucinis Teismas hipertrofavo Seimo daugumos vaidmenį“, kad Konstitucinis Teismas laikėsi požiūrio, jog „išrinkus Respublikos Prezidentą, Vyriausybės atsistatydinimas tarsi nelogiškas, nes jos įgaliojimai neva susiję ne su Prezidento, o tik su Seimo įgaliojimais“ ir kad Konstitucinis Teismas „iš esmės paneigė Prezidento, kaip Vyriausybę konstituojančios institucijos, subjektiškumą“⁸. Nurodoma ir tai, kad „neįtikina Konstitucinio Teismo mintis, jog Vyriausybės skyrimo ir įgaliojimų jai suteikimo subjektas yra Seimas, o ne Prezidentas arba Prezidentas ir Seimas drauge“⁹. Atkreipiamas dėmesys, jog Konstitucinis Teismas

8 Kūris, E., p. 43–45.

9 *Ibid.*, p. 39, 41, 45.

„ignoravo tai, kad Konstitucija (84 str. 4 p.) aiškiai nustato, jog Ministro Pirmininko kandidatūrą Seimui teikia ir, gavęs Seimo pritarimą, Ministrą Pirmininką skiria bei kabineto sudėtį tvirtina *Prezidentas*“, kad „iki Seimui suteikiant Vyriausybei „įgaliojimus veikti“ savus įgaliojimus turi būti suteikęs Prezidentas, paskirdamas Vyriausybės vadovą ir narius bei patvirtindamas Vyriausybės sudėtį“. Pabrėžiama, kad „Prezidento įgaliojimai Vyriausybei yra *pirminiai* – jie būtini ir jų pakanka, kad Vyriausybė rengtų savo programą, kuriai turės pritarti Seimo dauguma, bet jų nepakanka, kad Vyriausybė galėtų „veikti“ Konstitucijos 92 str. 5 d. prasme; tuo tarpu Seimo įgaliojimai yra *antriniai* – jie negali būti suteikiami, jeigu Prezidentas nėra suteikęs savųjų“. Nurodoma ir tai, kad „Konstitucinis Teismas neįsigilino į žodžio „atsistatydinti“ semantiką“, kad „kalbos požiūriu *atsistatydinimas ir yra įgaliojimų grąžinimas*“¹⁰, kad „išanalizavus 84 straipsnį <...> tai reiškia, kad ir po Prezidento rinkimų Vyriausybė privalo atsistatydinti, nes nėra pagrindo skirtingai vertinti atsistatydinimą ir įgaliojimų grąžinimą“¹¹. Pagaliau pateikiamas ir toks argumentas: „Konstituciniam Teismui išaiškinus „neaiškias“ Konstitucijos nuostatas Prezidento nenaudai, susiklosto išties neracionali situacija: visuotinai renkamas valstybės vadovas beturi mažai *teisinių* svertų realizuoti savo politinius siekius. Jo vaidmuo tampa simbolinis ar net apskritai butaforinis.“¹²

Teisės mokslinėje literatūroje pateikiami ir kai kurie kiti panašūs argumentai¹³.

Be abejo, tai, kad atkreipiamas dėmesys į Respublikos Prezidento vaidmenį formuojant Vyriausybę, yra labai svarbu. Tačiau minėti argumentai esą „iki Seimui suteikiant Vyriausybei „įgaliojimus veikti“ savus įgaliojimus turi būti suteikęs Prezidentas, paskirdamas Vyriausybės vadovą ir narius bei patvirtindamas Vyriausybės sudėtį“, kad „Prezidento įgaliojimai Vyriausybei yra *pirminiai* – jie būtini ir jų pakanka, kad Vyriausybė rengtų savo programą“, kad „Seimo įgaliojimai yra *antriniai* – jie negali būti suteikiami, jeigu Prezidentas nėra suteikęs savųjų“, nelaikytini įtikinamais. Vien dėl to, kad šiuo atveju, ko gero, apskritai nėra pagrindo kalbėti apie Konstitucijoje numatytą įgaliojimų Vyriausybei suteikimą. Konstitucija nenumato nei „pirminių“, nei „antrinių“ įgaliojimų suteikimo Vyriausybei. Manytina, kad Respublikos Prezidento dalyvavimas formuojant Vyriausybę nėra joks įgaliojimų Vyriausybei suteikimo etapas, nes Konstitucijoje įgaliojimų Vyriausybei suteikimas yra siejamas tik su Seimo pritarimu Vyriausybės programai. Tai, kad pagal Konstituciją Respublikos Prezidentas teikia Seimui Ministro Pirmininko kandidatūrą, Seimo pritarimu skiria Ministrą Pirmininką, tvirtina jo sudarytos Vyriausybės sudėtį, nereiškia ir to, jog taip esą bent *iš dalies* įgyvendinamas Konstitucijoje numatytas įgaliojimų Vyriausybei suteikimas. Taip yra *formuojama Vyriausybės personalinė sudėtis, bet nėra sprendžiama, ar suteikti Vyriausybei įgaliojimus veikti, kaip tai numatyta Konstitucijoje*. Tai skirtingi dalykai. Be abejo, jeigu Respublikos Prezidentas nepaskirtų Ministro Pirmininko ir nepatvirtintų jo sudarytos Vyriausybės, netektų prasmės kalbėti apie Vyriausybės programą – ji tiesiog nebūtų parengta ir

10 Kūris, E., p. 46, 48.

11 Vilkickas, E. Konstitucinio Teismo išaiškinimas: imperatyvas ar rekomendacija? *Justitia*. 1998, 2:19.

12 Kūris, E., op. cit., p. 57.

13 Vinkleris, P. *Lietuvos Respublikos Prezidento statusas ir įgaliojimai*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2002, p. 118.

nebūtų pateikta Seimui, o Seimas net negalėtų spręsti, ar jai pritarti, vadinasi, negalėtų Vyriausybei suteikti įgaliojimų veikti. Bet, kaip minėta, tai nereiškia, kad Vyriausybės personalinės sudėties formavimas pagal Konstituciją gali būti laikomas vienu iš etapų, kai Vyriausybei suteikiami įgaliojimai veikti. Šiuos dalykus galima susieti ne bent pačia bendriausia prasme, bet tik ne ta, kuri nustatyta Konstitucijoje. Nors Respublikos Prezidento vaidmuo formuojant Vyriausybę yra labai svarbus, galutinį žodį, lemiantį Vyriausybės veiklos pradžią, vis dėlto taria ne Respublikos Prezidentas, o Seimas – pagal Konstitucijos 92 straipsnio 5 dalį nauja Vyriausybė gauna įgaliojimus veikti tik tuomet, kai Seimas pritaria jos programai. Pritardamas Vyriausybės programai Seimas sutinka, kad Vyriausybė veiktų būtent taip, kaip numatyta jos programoje. Jeigu Vyriausybė nevykdytų programos, kuriai pritarė Seimas, tai būtų vienas iš pagrindų Seimui pareikšti nepasitikėjimą Vyriausybe.

Negalime be išlygų pritarti ir teiginiui, jog „kalbos požiūriu *atsistatydinimas ir yra įgaliojimų grąžinimas*“. Manytina, kad šios sąvokos gali būti sutapatinamos tik bendrinėje kalboje, bet ne konstitucinėje teisėje. Konstitucijoje nustatyta, jog Vyriausybė turi atsistatydinti po Seimo rinkimų, kai sudaroma nauja Vyriausybė. Vadinasi, Vyriausybės įgaliojimų grąžinimas po Seimo rinkimų yra tik viena iš konstitucinių procedūrų, kuri turi būti atlikta išrinkus Seimą. Tai tik viena kelio, vedančio į Vyriausybės atsistatydinimą, atkarpa. Po to turi būti atliktos kitos Konstitucijoje numatytos procedūros, kurių galutinis rezultatas – Vyriausybė atsistatydinimas. Vien dėl to konstitucinės sąvokos „atsistatydinimas“ ir „įgaliojimų grąžinimas“ nesutampa, kiekviena iš jų turi savarankišką turinį.

Šiame straipsnyje nesiekama detaliai nagrinėti Konstitucinio Teismo 1998 m. sausio 10 d. nutarime pateiktą Vyriausybės įgaliojimų grąžinimo išrinkus Respublikos Prezidentą doktriną. Taip pat nėra išsamiai tyrinėjama, ar teisės mokslinėje literatūroje pateikti kritiški Konstitucinio Teismo nutarimo vertinimai yra pagrįsti. Vyriausybės įgaliojimų grąžinimo išrinkus Respublikos Prezidentą doktrina priimama tokia, kokia ji yra suformuluota Konstitucinio Teismo nutarime. Iš karto reikia pasakyti ir tai, kad ši doktrina nėra kvestionuojama. Dėmesys sutelkiamas tik į kai kuriuos Konstitucinio Teismo argumentus, kuriais ši doktrina grindžiama, – tai argumentai, susiję su nepasitikėjimo pareiškimu Ministru Pirmininku ir su Konstitucijos 101 straipsnio 2 dalyje numatytu Vyriausybės įgaliojimų iš naujo gavimu (kai pasikeičia daugiau kaip pusė ministrų). Autoriaus nuomone, kai kurie iš jų gali būti diskutuoti. Argumentai analizuojami tik teisiniu dogmatiniu, o ne koku nors platesniu socialiniu aspektu, be to, taikomas tik normatyvinis metodas.

Prieš aptardami kai kuriuos Konstitucinio Teismo argumentus, kuriais grindžiama Vyriausybės įgaliojimų grąžinimo išrinkus Respublikos Prezidentą doktrina, pažvelkime, kokios konstitucinės nuostatos turi būti įgyvendintos (kokios konstitucinės procedūros turi būti atliktos) po to, kai Vyriausybė grąžina įgaliojimus Respublikos Prezidentui po Seimo rinkimų ir po Respublikos Prezidento rinkimų. Tai padės geriau suvokti, kuo teisinė situacija, kuri susiklosto, kai Vyriausybė grąžina įgaliojimus po Seimo rinkimų, skiriasi nuo situacijos, kuri susiklosto, kai Vyriausybė grąžina įgaliojimus kitu atveju, t. y. po Respublikos Prezidento rinkimų.

Po Seimo rinkimų Respublikos Prezidentas priima Vyriausybės gražinamus įgaliojimus ir paveda jai eiti pareigas, kol bus sudaryta nauja Vyriausybė (84 str. 6 p.); Vyriausybei gražinus įgaliojimus Respublikos Prezidentas ne vėliau kaip per 15 dienų teikia Seimui svarstyti Ministro Pirmininko kandidatūrą (84 str. 8 p.); Seimas sprendžia, pritarti ar nepritarti pateiktai Ministro Pirmininko kandidatūrai (67 str. 6 p.); jeigu Seimas pritaria Ministro Pirmininko kandidatūrai – Respublikos Prezidentas skiria asmenį Ministru Pirmininku, paveda jam sudaryti Vyriausybę ir tvirtina jos sudėtį (84 str. 4 p.); pagal Konstitucijos 92 straipsnio 3 dalį paskirtasis Ministras Pirmininkas ne vėliau kaip per 15 dienų nuo jo paskyrimo turi pateikti Seimui svarstyti savo sudarytos ir Respublikos Prezidento patvirtintos Vyriausybės programą; Seimas svarsto Ministro Pirmininko pateiktą Vyriausybės programą ir sprendžia, ar jai pritarti (67 str. 7 p.); Vyriausybė gauna įgaliojimus veikti, kai Seimas posėdyje dalyvaujančių Seimo narių balsų dauguma pritaria jos programai“ (92 str. 5 d.); pradėdami eiti savo pareigas Ministras pirmininkas ir ministrai Seime prisiekia (93 str.).

Konstitucijos 101 straipsnio 3 dalies 4 punkte nustatyta, kad Vyriausybė privalo atsistatydinti po Seimo rinkimų, kai sudaroma nauja Vyriausybė.

Taigi, Konstitucija reikalauja, kad po Seimo rinkimų būtų įgyvendintos visos nurodytos konstitucinės nuostatos; Konstitucijoje *expressis verbis* nustatyta, kad *po Seimo rinkimų Vyriausybė turi ne tik gražinti įgaliojimus Respublikos Prezidentui, bet ir atsistatydinti*.

Dabar pažvelkime, kokios konstitucinės nuostatos turi būti įgyvendintos po to, kai Vyriausybė gražina įgaliojimus *išrinkus Respublikos Prezidentą*.

Konstitucijoje nustatyta, kad Vyriausybei gražinus įgaliojimus Respublikos Prezidentas ne vėliau kaip per 15 dienų teikia Seimui svarstyti Ministro Pirmininko kandidatūrą (84 str. 8 p.); Seimas sprendžia, pritarti ar nepritarti pateiktai Ministro Pirmininko kandidatūrai (67 str. 6 p.); jeigu Seimas pritaria Ministro Pirmininko kandidatūrai – Respublikos Prezidentas skiria asmenį Ministru Pirmininku, paveda jam sudaryti Vyriausybę ir tvirtina jos sudėtį (84 str. 4 p.); paskirtasis Ministras Pirmininkas ne vėliau kaip per 15 dienų nuo jo paskyrimo turi pateikti Seimui svarstyti savo sudarytos ir Respublikos Prezidento patvirtintos Vyriausybės programą (92 str. 3 d.); Seimas svarsto Ministro Pirmininko pateiktą Vyriausybės programą ir sprendžia, ar jai pritarti (67 str. 7 p.); Vyriausybė gauna įgaliojimus veikti, kai Seimas posėdyje dalyvaujančių Seimo narių balsų dauguma pritaria jos programai“ (92 str. 5 d.); pradėdami eiti savo pareigas, Ministras pirmininkas ir ministrai Seime prisiekia (93 str.).

Palyginus Konstitucijos nuostatas, kurios turi būti įgyvendintos po Seimo rinkimų, su nuostatomis, kurios turi būti įgyvendintos po Respublikos Prezidento rinkimų, matyti, kad jos tekstualiai beveik sutampa. Tačiau yra esminis skirtumas – tarp Konstitucijoje *expressis verbis* nustatytų Vyriausybė atsistatydinimo pagrindų nėra tokio, jog Vyriausybė turi atsistatydinti ir po Respublikos Prezidento rinkimų. Taigi, *po Respublikos Prezidento rinkimų Vyriausybė turi gražinti jam savo įgaliojimus, tačiau atsistatydinti neprivalo*.

Tai, kad Konstitucijoje nėra nustatyta, jog Vyriausybė turi atsistatydinti ir po Respublikos Prezidento rinkimų, leidžia daryti kelias *prielaidas*, susijusias su teisine situacija,

kuri susiklosto išrinkus Respublikos Prezidentą. Viena iš jų gali būti tokia: kai kurios Konstitucijoje įtvirtintos nuostatos, kurios turi būti įgyvendintos išrinkus Respublikos Prezidentą, nors ir turi tokią pačią tekstinę išraišką, kaip ir nuostatos, kurios turi būti įgyvendintos po Seimo rinkimų, negali būti aiškinamos taip, kad iš jų kiltų išvada, jog ir po Respublikos Prezidento rinkimų Vyriausybė privalo atsistatydinti. Vadinasi, tam tikros Konstitucijoje įtvirtintos nuostatos, kurios turi būti įgyvendintos išrinkus Respublikos Prezidentą, negali būti aiškinamos taikant vien lingvistinį teisės aiškinimo metodą. Vien gramatiškai (pažodžiui) aiškindami Konstitucijoje įtvirtintas nuostatas, kurios turi būti įgyvendintos išrinkus Respublikos Prezidentą, ir teigdami, kad po Respublikos Prezidento rinkimų jos turi būti įgyvendintos visos ir be jokių išlygų, prieitume prie paradoksalios išvados, kad ir po Respublikos Prezidento rinkimų Vyriausybė esą turi atsistatydinti. Tačiau Konstitucijoje, kaip minėta, nėra nustatyta, jog po Respublikos Prezidento rinkimų Vyriausybė turi atsistatydinti. Tai esminė aplinkybė, leidžianti teigti, kad kai kurių Konstitucijoje nustatytų nuostatų, kurios turi būti įgyvendintos išrinkus Respublikos Prezidentą, turinys (jų įgyvendinimas) *turi tam tikrų ypatumų, nors tos nuostatos, kurios turi būti įgyvendintos ir po Seimo, ir po Respublikos Prezidento rinkimų, turi vienodą tekstinę išraišką.*

Tai, kad Konstitucijoje nėra nustatyta, jog Vyriausybė turi atsistatydinti ir po Respublikos Prezidento rinkimų, leidžia daryti ir *kitą prielaidą*: Konstitucija preziumuoja ir tokią teisinę situaciją, kai tam tikros Konstitucijoje įtvirtintos nuostatos, susijusios su Vyriausybės formavimu išrinkus Respublikos Prezidentą ir įgaliojimų Vyriausybei suteikimu, *gali būti įgyvendintos tik esant atitinkamoms sąlygoms*. Kitaip tariant, Konstitucija nereikalauja, kad visos joje įtvirtintos nuostatos, susijusios su Vyriausybės formavimu išrinkus Respublikos Prezidentą ir įgaliojimų Vyriausybei suteikimu, turi būti įgyvendintos vien dėl to, kad pagal konstituciją Vyriausybė turi grąžinti įgaliojimus išrinkus Respublikos Prezidentą.

Konstitucinio Teismo 1998 m. sausio 10 d. nutarime pateikta Vyriausybės įgaliojimų grąžinimo išrinkus Respublikos Prezidentą samprata suponuoja, kad tam tikrų ypatumų turi *inter alia* Konstitucijos 84 straipsnio 8 punkte įtvirtinta nuostata „Vyriausybei grąžinus įgaliojimus Respublikos Prezidentas ne vėliau kaip per 15 dienų teikia Seimui svarstyti Ministro Pirmininko kandidatūrą“: Konstitucinis Teismas konstatavo, kad po Seimo rinkimų Respublikos Prezidentas gali teikti Seimui bet kokią Ministro Pirmininko kandidatūrą – svarbu, kad ji būtų priimtina Seimo daugumai, – o *po Respublikos Prezidento rinkimų Seimui gali būti teikiama tik įgaliojimus grąžinusios Vyriausybės Ministro Pirmininko kandidatūra*. Kitaip tariant, Respublikos Prezidentas neturi galimybės pasirinkti Ministro Pirmininko kandidatūros, negali teikti Seimui jokios kitos kandidatūros, nors ji ir būtų priimtina Seimo daugumai.

Kitas ypatumas yra susijęs su Konstitucijos 67 straipsnio 6 punkto nuostata „Seimas sprendžia, pritarti ar nepritarti pateiktai Ministro Pirmininko kandidatūrai“: Konstitucinis Teismas konstatavo, kad Vyriausybės įgaliojimų grąžinimo išrinkus Respublikos Prezidentą kontekste ši nuostata aiškintina ir taip, jog *nepritarimas įgaliojimus grąžinusios Vyriausybės Ministro Pirmininko kandidatūrai reiškia, kad Ministrui Pirmininkui yra pareiškta nepasitikėjimas*.

Dar vienas ypatumas, kuris gali būti kildinamas iš Konstitucinio Teismo pateiktos Vyriausybės įgaliojimų grąžinimo išrinkus Respublikos Prezidentą sampratos, yra susijęs su Konstitucijos 92 straipsnio 5 dalies nuostata „Vyriausybė gauna įgaliojimus veikti, kai Seimas posėdyje dalyvaujančių Seimo narių balsų dauguma pritaria jos programai“: Konstitucinis Teismas konstatavo, kad Seimui pritarus įgaliojimus grąžinusios Vyriausybės „*Ministro Pirmininko kandidatūrai ir Respublikos Prezidentui paskyrus Ministrą Pirmininką bei patvirtinus jo pateiktos Vyriausybės sudėtį, jeigu nepasikeitė daugiau kaip pusė ministrų, tai reikštų, kad Vyriausybė yra iš naujo gavusi įgaliojimus veikti*“. Kitaip tariant, Vyriausybė gali gauti įgaliojimus veikti ne tik iš Seimo, ir ne tik tokiu būdu, kuris nurodytas Konstitucijos 92 straipsnio 5 dalyje (kai Seimas pritaria Vyriausybės programai), bet ir iš kito subjekto, ir kitokiu būdu.

Kita vertus, Konstitucinio Teismo pateikta Vyriausybės įgaliojimų grąžinimo išrinkus Respublikos Prezidentą samprata reiškia, kad Konstitucijoje įtvirtintos nuostatos, kurios turi būti įgyvendintos po to, kai Respublikos Prezidentas paskiria Ministrą Pirmininką ir patvirtina jo sudarytos Vyriausybės sudėtį, gali ir turi būti įgyvendintos *ne visais atvejais, o tik esant tam tikroms sąlygoms*. Antai Konstitucijos 92 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad paskirtasis Ministras Pirmininkas ne vėliau kaip per 15 dienų nuo jo paskyrimo turi pateikti Seimui svarstyti savo sudarytos ir Respublikos Prezidento patvirtintos Vyriausybės programą; pagal Konstitucijos 67 straipsnio 7 punktą Seimas svarsto Ministro Pirmininko pateiktą Vyriausybės programą ir sprendžia, ar jai pritarti. Konstitucijos tekste nėra *expressis verbis* įtvirtinta, kad Ministras Pirmininkas, kuris paskiriamas po Seimo arba po Respublikos Prezidento rinkimų, galėtų neteikti Seimui svarstyti savo sudarytos ir Respublikos Prezidento patvirtintos Vyriausybės programos. Iš Konstitucinio Teismo nutarimo teiginio „Seimui pritarus įgaliojimus grąžinusios Vyriausybės Ministro Pirmininko kandidatūrai ir Respublikos Prezidentui paskyrus Ministrą Pirmininką bei patvirtinus jo pateiktos Vyriausybės sudėtį, jeigu nepasikeitė daugiau kaip pusė ministrų, tai reikštų, kad Vyriausybė yra iš naujo gavusi įgaliojimus veikti“, išplaukia, kad Vyriausybės programą *Ministras Pirmininkas turi teikti Seimui ne visais atvejais*, kai jis yra paskiriamas Ministru Pirmininku po Respublikos Prezidento rinkimų ir Respublikos Prezidentas patvirtina jo sudarytos Vyriausybės sudėtį, *bet tik tada, kai Seimas*, – išrinkus Respublikos Prezidentą ir Vyriausybei grąžinus įgaliojimus, – *nepritaria Respublikos Prezidento pateiktai įgaliojimus grąžinusios Vyriausybės Ministro Pirmininko kandidatūrai* (tuomet Respublikos Prezidentas turės pateikti kitą Ministro Pirmininko kandidatūrą, ir būtent naujas Ministras Pirmininkas turės teikti Seimui Vyriausybės programą), *ar kai Respublikos Prezidento patvirtintoje Vyriausybėje pasikeičia daugiau kaip pusė ministrų*. Iš minėto Konstitucinio Teismo teiginio išplaukia ir tai, kad jeigu Respublikos Prezidento patvirtintoje Vyriausybėje *nepasikeičia* daugiau kaip pusė ministrų, Seimas neturi teisės reikalauti, kad Vyriausybė pateiktų jam svarstyti savo programą, ir neturi įgaliojimų svarstyti, ar jai pritarti.

2. Ar pakanka konstitucinių argumentų teigti, kad, „jei Seimas nepritaria Respublikos Prezidento teikiamai įgaliojimus grąžinusios Vyriausybės Ministro Pirmininko kandidatūrai, Vyriausybė privalo atsistatydinti“?

Konstitucinio Teismo nutarimo teiginys „*jei Seimas nepritaria Ministro Pirmininko kandidatūrai, tai reikštų, kad Vyriausybė privalo atsistatydinti (Konstitucijos 101 straipsnio trečiosios dalies 2 punktą)*“ reiškia, kad vienas iš Konstitucijoje nustatytų Vyriausybės atsistatydinimo pagrindų yra toks: „jei Seimas nepritaria Respublikos Prezidento teikiamai įgaliojimus grąžinusios Vyriausybės Ministro Pirmininko kandidatūrai“. Konstitucinis Teismas daro nuorodą į Konstitucijos 101 straipsnio trečiosios dalies 2 punktą, vadinasi, Konstitucinio Teismo nuomone, *minėtas Vyriausybės atsistatydinimo pagrindas yra įtvirtintas būtent ten*. Pažvelkime, kas nustatyta Konstitucijos 101 straipsnio 3 dalies 2 punkte. Pagal Konstitucijos 101 straipsnio 3 dalies 2 punktą Vyriausybė privalo atsistatydinti, „kai Seimas visų Seimo narių balsų dauguma slaptu balsavimu pareiškia *nepasitikėjimą Vyriausybei ar Ministru Pirmininku*“ (*išskirta aut.*). Kadangi Konstitucinio Teismo nutarime rašoma apie tokią teisinę situaciją, kuri susidaro, „jei Seimas nepritaria įgaliojimus grąžinusios Vyriausybės Ministro Pirmininko kandidatūrai“, ir kadtokiu atveju „tai reikštų, kad Vyriausybė privalo atsistatydinti (Konstitucijos 101 straipsnio trečiosios dalies 2 punktą)“, – galima teigti, kad Konstitucinis Teismas *Vyriausybės pareigą atsistatydinti susiejo su Konstitucijos 101 straipsnio trečiosios dalies 2 punkte numatytu nepasitikėjimo pareiškimu būtent Ministru Pirmininku, o ne visa Vyriausybe*.

Konstitucinio Teismo teiginys „jei Seimas nepritaria įgaliojimus grąžinusios Vyriausybės Ministro Pirmininko kandidatūrai, tai reikštų, kad Vyriausybė privalo atsistatydinti“ susijęs su Konstitucijoje įtvirtintu nepasitikėjimo Ministru Pirmininku pareiškimo institutu. Tai patvirtina ir jau minėta Konstitucinio Teismo nuoroda į Konstitucijos 101 straipsnio trečiosios dalies 2 punktą. Taip, pagal Konstitucijos 101 straipsnio 3 dalies 2 punktą Vyriausybė privalo atsistatydinti, „kai Seimas visų Seimo narių balsų dauguma slaptu balsavimu pareiškia *nepasitikėjimą Vyriausybei ar Ministru Pirmininku*“; šiame punkte yra įtvirtintas Seimo nepasitikėjimo Ministru Pirmininku pareiškimo institutas. Bet Seimo *nepasitikėjimas Ministru Pirmininku nėra tas pats, kas Seimo nepritarimas Respublikos Prezidento teikiamai įgaliojimus grąžinusios Vyriausybės Ministro Pirmininko kandidatūrai*. Galima teigti, kad tai visiškai skirtingi konstituciniai institutai. Ir štai dėl ko.

Manytina, jog Konstitucinis Teismas nepagrįstai sutapatino du skirtingus subjektus – kandidatą į Ministrus Pirmininkus ir Ministrą Pirmininką. *Konstitucijos 101 straipsnio 3 dalies 2 punktą*, kuriuo Konstitucinis Teismas grindė savo teiginį „jei Seimas nepritaria Respublikos Prezidento teikiamai įgaliojimus grąžinusios Vyriausybės Ministro Pirmininko kandidatūrai, Vyriausybė turi atsistatydinti“, *reguliuoja santykius, susijusius su nepasitikėjimo pareiškimu tik Ministru Pirmininku*. Konstitucijos 101 straipsnio 3 dalies 2 punktą nėra taikytinas jokiam kitam subjektui, taigi, ir kandidatui į Minis-

trus Pirmininkus. Kandidatui į Ministrus Pirmininkus yra taikytini kiti Konstitucijos straipsniai: Konstitucijos 84 straipsnio 8 punktas, kuriame nustatyta, kad Respublikos Prezidentas „teikia Seimui svarstyti Ministro Pirmininko kandidatūrą“, ir 67 straipsnio 6 punktas, pagal kurį Seimas sprendžia, pritarti ar nepritarti Respublikos Prezidento teikiamai Ministro Pirmininko kandidatūrai. Konstitucijoje nustatyta, kad jeigu pareiškiamas nepasitikėjimas Ministru Pirmininku – Vyriausybė privalo atsistatydinti; visiškai kitos pasekmės kyla, jeigu Seimas nepritaria Respublikos Prezidento teikiamai Ministro Pirmininko kandidatūrai – toks asmuo negali būti paskirtas Ministru Pirmininku. Taigi, jeigu Seimas nepritaria Respublikos Prezidento teikiamai Ministro Pirmininko kandidatūrai – dėl to jokių teisinių pasekmių veikiančiai Vyriausybei pagal Konstituciją nekyla. Taigi, *„nepritarimas Respublikos Prezidento teikiamai Ministro Pirmininko kandidatūrai“ nėra tas pats, kas „nepasitikėjimo Ministru Pirmininku pareiškimas“, šie institutai negali būti sutapatinami, nes jie susiję su skirtingais subjektais, skirtingomis teisinėmis situacijomis, sukelia skirtingus padarinius.*

Oponentai gali pasakyti, kad nagrinėjamu atveju Respublikos Prezidentas teikia ne bet kokią Ministro Pirmininko kandidatūrą, o įgaliojimus grąžinusios Vyriausybės Ministro Pirmininko kandidatūrą. Ši kandidatūra – tai esamas Ministras Pirmininkas. Jeigu taip, vadinasi, jo atžvilgiu galima taikyti Konstitucijos normas, numatančias nepasitikėjimo Ministru Pirmininku pareiškimą; taigi, ir Konstitucijos 101 straipsnio 3 dalies 2 punktą, kurį savo nutarime nurodė Konstitucinis Teismas. Manytina, kad taip aiškinti Konstitucijos nuostatų negalima. Ir ne tik dėl to, kad tai reikštų, jog, kaip minėta, taip būtų nepagrįstai sutapatinami „nepritarimo Respublikos Prezidento teikiamai Ministro Pirmininko kandidatūrai“ ir „nepasitikėjimo Ministru Pirmininku pareiškimo“ institutai.

Reikėtų atkreipti dėmesį į tai, kad teisės normos, nustatančios Seimo teisę pareikšti nepasitikėjimą Ministru Pirmininku, yra įtvirtintos ne tik Konstitucijos 101 straipsnio 3 dalies 2 punkte, kurį nurodo Konstitucinis Teismas, bet ir 61 straipsnio 2 dalyje. Konstitucijos 61 straipsnio 2 dalyje nurodyta: „Sesijos metu ne mažesnė kaip 1/5 Seimo narių grupė gali pateikti interpeliaciją Ministrui Pirmininkui ar ministrui. Seimas, apsvarstęs Ministro Pirmininko ar ministro atsakymą į interpeliaciją, gali nutarti, jog atsakymas esąs nepatenkinamas, ir pusės visų Seimo narių balsų dauguma pareikšti nepasitikėjimą Ministru Pirmininku ar ministru“ (išskirta aut.). Visuotinai priimta, kad sąvoka „interpeliacija“ reiškia „deputato paklausimą valdymo organui ar jo nariui dėl kurio nors fakto ar reikalo“¹⁴. Kitaip tariant, prašoma paaiškinti tam tikrus dalykus, pasiaiškinti dėl priimtų sprendimų, dėl savo veiklos. Pažymėtina, kad pagal Konstitucijos 61 straipsnio 2 dalį teisę inicijuoti nepasitikėjimo procedūrą Ministru Pirmininku – o tai, kaip minėta, daroma tik pateikiant Ministrui Pirmininkui interpeliaciją – turi tik Seimo nariai (ne mažesnė kaip 1/5 Seimo narių grupė). Nei šiame, nei kuriame nors kitame Konstitucijos straipsnyje nėra numatyta, kad Seime nepasitikėjimą Ministru Pirmininku galėtų inicijuoti koks nors kitas subjektas (kokia nors valstybės valdžią įgyvendinanti instituciją ar

koks nors kitas valstybės pareigūnas); nei šiame, nei kuriame nors kitame Konstitucijos straipsnyje taip pat nėra nurodyta, kad Seime nepasitikėjimą Ministru Pirmininku galėtų inicijuoti Respublikos Prezidentas.

Konstitucijos 101 straipsnio 3 dalies 2 punkte įtvirtintos teisės normos, numatančios Seimo teisę pareikšti nepasitikėjimą Ministru Pirmininku, nekonkuruoja su Konstitucijos 61 straipsnio 2 dalies normomis, numatančiomis interpeliacijos Ministrui Pirmininkui pateikimą ir nepasitikėjimo Ministru Pirmininku pareiškimą. Šios teisės normos yra suderintos tarpusavyje, tarp jų nėra prieštaravimo. Konstitucijos 61 straipsnio 2 dalies normos nustato, *kokiu būdu yra inicijuojama* (pradedama) Seimo nepasitikėjimo Ministru Pirmininku pareiškimo procedūra – tai, kaip minėta, daroma Seimo narių grupei pateikiant interpeliaciją Ministrui Pirmininkui, taip pat įtvirtina *kokiu būdu yra pareiškiamas nepasitikėjimas* Ministru Pirmininku, o Konstitucijos 101 straipsnio 3 dalies 2 punkto normos nustato, kad Seimo pareikštas *nepasitikėjimas Ministru Pirmininku* yra *Vyriausybės atsistatydinimo pagrindas*. Konstitucijos 101 straipsnio 3 dalies 2 punktą neturėtų būti aiškinamas kaip nustatantis naują, kitoki nepasitikėjimo Ministru Pirmininku pareiškimo būdą, negu tas, kuris nustatytas Konstitucijos 61 straipsnio 2 dalyje – pagal Konstituciją nepasitikėjimas Ministru Pirmininku gali būti pareiškiamas tik pateikiant interpeliaciją.

Reikia atkreipti dėmesį į tai, kad Konstitucinis Teismas, suformulavęs nuostatą „jei Seimas nepritaria Respublikos Prezidento teikiamai įgaliojimus grąžinusios Vyriausybės Ministro Pirmininko kandidatūrai, Vyriausybė turi atsistatydinti“ ir padaręs nuorodą į Konstitucijos 101 straipsnio 3 dalies 2 punktą, – jame, kaip minėta, nustatyta, jog Vyriausybė turi atsistatydinti, jeigu Seimas pareiškia nepasitikėjimą Ministru Pirmininku, – visiškai neanalizavo Konstitucijos 101 straipsnio 3 dalies 2 punkto santykio su Konstitucijos 61 straipsnio 2 dalimi.

Svarbi dar viena aplinkybė: pagal Konstituciją *nepasitikėjimas Ministru Pirmininku* gali būti pareikštas, jeigu už tai balsuoja *daugiau kaip pusė visų Seimo narių* (61 str. 3 d., 101 str. 3 d. 2 p.); nepasitikėjimas gali būti pareikštas tik *slaptu balsavimu* (101 str. 3 d. 2 p.). Kitaip yra tuo atveju, kai Seimas sprendžia, ar pritarti Respublikos Prezidento teikiamai Ministro Pirmininko kandidatūrai. Konstitucija nereikalauja, kad *pritarimas ar nepritarimas Ministro Pirmininko kandidatūrai* būtų sprendžiamas, jeigu už tai balsuoja daugiau kaip pusė visų Seimo narių ir kad tai daroma slaptu balsavimu. Vadinas, pagal Konstituciją pritarimas ar nepritarimas Ministro Pirmininko kandidatūrai gali būti pareikštas *paprasta Seimo posėdyje dalyvaujančių Seimo narių balsų dauguma* (69 str. 2 d.), o balsavimas dėl to gali būti ir *ne slaptas*. Akivaizdu, jog Konstitucijos nuostatos, pagal kurias pareiškiamas nepasitikėjimas Ministru Pirmininku, negali būti aiškinamos taip neva nepasitikėjimas Ministru Pirmininku gali būti pareikštas dviem skirtingais būdais: ir kai už tai *slaptai balsuoja daugiau kaip pusė visų Seimo narių* (101 str. 3 d. 2 p.), ir kai už tai *atvirai balsuoja paprasta Seimo posėdyje dalyvaujančių Seimo narių dauguma*.

3. Ar Vyriausybė gali iš naujo gauti įgaliojimus veikti, jeigu „Seimui pritarus Ministro Pirmininko kandidatūrai ir Respublikos Prezidentui paskyrus Ministrą Pirmininką bei patvirtinus jo pateiktos Vyriausybės sudėtį, joje nepasikeitė daugiau kaip pusė ministrų“?

Konstitucinio Teismo 1998 m. sausio 10 d. nutarime, kaip minėta, yra rašoma, kad „Seimui pritarus Ministro Pirmininko kandidatūrai ir Respublikos Prezidentui paskyrus Ministrą Pirmininką bei patvirtinus jo pateiktos Vyriausybės sudėtį, *jeigu nepasikeitė daugiau kaip pusė ministrų, tai reikštų, kad Vyriausybė yra iš naujo gavusi įgaliojimus veikti*“ (išskirta aut.). Nutarime taip pat konstatuota, kad Vyriausybė, kuri, pasikeitus daugiau kaip pusei ministrų, iš naujo negauna Seimo įgaliojimų, turi atsistatydinti.

Konstitucinio Teismo teiginys *„jeigu nepasikeitė daugiau kaip pusė ministrų, tai reikštų, kad Vyriausybė yra iš naujo gavusi įgaliojimus veikti“* yra susijęs su Konstitucijoje įtvirtintu Vyriausybės įgaliojimų veikti iš naujo gavimo institutu. Šis institutas įtvirtintas Konstitucijos 101 straipsnio 2 dalyje, kurioje nustatyta: „kai pasikeičia daugiau kaip pusė ministrų, Vyriausybė turi iš naujo gauti Seimo įgaliojimus; priešingu atveju Vyriausybė turi atsistatydinti“. Konstitucijos 101 straipsnio 2 dalis neatsiejamai susijusi su 92 straipsnio 5 dalimi, kurioje nustatyta, kad „Vyriausybė gauna įgaliojimus veikti, kai Seimas posėdyje dalyvaujančių Seimo narių balsų dauguma pritaria jos programai“. Seimo pritarimas Vyriausybės programai reiškia, kad Vyriausybei yra suteikiami įgaliojimai įgyvendinti jos programines nuostatas. Pritarimu Vyriausybės programai suteikiant Vyriausybei įgaliojimus veikti yra *įtvirtinamas Seimo pasitikėjimo Vyriausybe in corpore principas*. Konstitucinio Teismo 1999 m. balandžio 20 d. nutarime konstatuota, kad „Vyriausybės *in corpore* ir Seimo santykių aspektu yra svarbu ne atskirų ministrų pasikeitimas Vyriausybėje (kai tos Vyriausybės narys paskiriamas vadovauti kitai ministerijai ir pan.), bet tai, ar dėl tokių pasikeitimų Vyriausybėje neatsiranda daugiau kaip pusė naujų ministrų“¹⁵. Konstitucinis Teismas nurodė, kad „Konstitucijos 101 straipsnio 2 dalies nuostatą dėl ministrų pasikeitimo reikėtų suprasti taip, kad į atleisto ar naujai įsteigtos ministerijos vadovo vietą skiriamas asmuo, kuris nėra tos Vyriausybės narys“. *Jeigu Vyriausybėje pasikeičia daugiau kaip pusė ministrų*, tuomet, kaip rašoma Konstitucinio Teismo nutarime, „Seimas turi konstitucinį pagrindą patikrinti, ar tebevykdoma Vyriausybės programa, kuriai Seimas anksčiau buvo pritaręs“. Vyriausybės įgaliojimų iš naujo gavimo institutas yra viena iš Vyriausybės parlamentinės priežiūros formų. Jeigu pasikeitus daugiau kaip pusei ministrų Vyriausybė iš naujo negauna Seimo įgaliojimų, ji, kaip minėta, pagal Konstitucijos 101 straipsnio 2 dalį turi atsistatydinti.

15 Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1999 m. balandžio 20 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1998 m. birželio 1 d. nutarimo Nr. 647 „Dėl sutikimo vykdyti viešąjį pirkimą uždarojo konkurso būdu ir lėšų skyrimo“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės įstatymo 8 straipsniui“. *Valstybės žinios*. 1999, Nr. 36-1094; atitaisymas Nr. 38.

Kada gali būti taikoma Konstitucijos 101 straipsnio 2 dalies norma „kai *pasikeičia* daugiau kaip pusė ministrų, Vyriausybė turi iš naujo gauti Seimo įgaliojimus. Priešingu atveju Vyriausybė turi atsistatydinti“? Šios normos hipotezė yra tokia: „kai *pasikeičia* daugiau kaip pusė ministrų“. Dispozicija – „Vyriausybė turi iš naujo gauti Seimo įgaliojimus, priešingu atveju ji turi atsistatydinti“. Taigi, pačioje teisės normoje *expressis verbis* nustatyta, kad *šią normą galima taikyti tik tuomet, kai yra joje įtvirtinta sąlyga: „kai pasikeičia daugiau kaip pusė ministrų“*. Jeigu šios sąlygos nėra – normoje įtvirtinta taisyklė „Vyriausybė turi iš naujo gauti Seimo įgaliojimus, priešingu atveju ji turi atsistatydinti“ negali būti taikoma. Vadinasi, pagal Konstitucijos 101 straipsnio 2 dalį Vyriausybė gali iš naujo gauti Seimo įgaliojimus tik tuo atveju, jeigu joje *pasikeitė* daugiau kaip pusė ministrų. Jeigu Vyriausybėje nepasikeitė daugiau kaip pusė ministrų, yra kitokia, skirtinga teisinė situacija – *jeigu nepasikeitė daugiau kaip pusė ministrų, Vyriausybės įgaliojimų iš naujo gavimo institutas apskritai negali būti taikomas, Vyriausybė neturi ir negali iš naujo gauti Seimo įgaliojimų pagal Konstitucijos 101 straipsnio 2 dalį*.

Dabar dar kartą pažvelkime į Konstitucinio Teismo nutarimo teiginį „Seimui pritarus Ministro Pirmininko kandidatūrai ir Respublikos Prezidentui paskyrus Ministrą Pirmininką bei patvirtinus jo pateiktos Vyriausybės sudėtį, *jeigu nepasikeitė* daugiau kaip pusė ministrų, tai reikštų, kad Vyriausybė yra iš naujo gavusi įgaliojimus veikti“ (išskirta aut.). Matome, kad vietoj Konstitucijos 101 straipsnio 2 dalyje įtvirtintos teisės normos hipotezės „kai *pasikeičia* daugiau kaip pusė ministrų“, Konstitucinis Teismas panaudojo kitokią hipotezę – „*jeigu nepasikeitė* daugiau kaip pusė ministrų“. Manytina, kad sąlyga „kai *pasikeičia* daugiau kaip pusė ministrų“ nėra tapati sąlygai „kai *nepasikeičia* daugiau kaip pusė ministrų“. Taigi, minėtos hipotezės skiriasi ne tik kalbine išraiška, bet ir turiniu, tai visiškai skirtingos hipotezės.

Konstitucinio Teismo teiginyje „*jeigu nepasikeitė daugiau kaip pusė ministrų, tai reikštų, kad Vyriausybė yra iš naujo gavusi įgaliojimus veikti*“ yra dar vienas diskutuotinas dalykas. Pagal Konstitucijos 101 straipsnio 2 dalį Vyriausybei įgaliojimus veikti iš naujo gali suteikti tik Seimas. Pagal Konstituciją jokie kiti subjektai negali iš naujo suteikti Vyriausybei įgaliojimų veikti. Tuo tarpu iš nurodyto Konstitucinio Teismo teiginio plaukia, kad Vyriausybei įgaliojimus veikti iš naujo gali suteikti ir Respublikos Prezidentas – jis tai gali padaryti, jeigu patvirtina tokią Vyriausybę, kurioje nepasikeitė daugiau kaip pusė ministrų. Tiesa, su sąlyga, kad prieš tai Seimas pritaria Respublikos Prezidento pateiktai įgaliojimus grąžinusios Vyriausybės Ministro Pirmininko kandidatūrai. Manytina, jog Konstitucija nei *explicitiškai*, nei *implicitiškai* nesuteikia Respublikos Prezidentui teisės spręsti, ar suteikti iš naujo Vyriausybei įgaliojimus veikti. Pagal Konstituciją tai tik Seimo prerogatyva, kurią jis įgyvendina sprenddamas, ar pritari Vyriausybės programai (92 str. 5 d.).

4. Konstitucinio Teismo suformuota Vyriausybės įgaliojimų gražinimo išrinkus Respublikos Prezidentą oficiali konstitucinė doktrina – vienas iš kelių galimų teisingų Konstitucijos nuostatų aiškinimo variantų

Minėta, kad konstitucinis reguliavimas, susijęs su Vyriausybės įgaliojimų gražinimu išrinkus Respublikos Prezidentą, nėra išsamus ir aiškus. Tikriausiai taip atsitiko dėl to, kad galiojanti Konstitucija yra kompromisas tarp įvairių Konstitucijos projektų: antai Aukščiausiosios Tarybos sudarytos komisijos parengtame Konstitucijos projekte buvo numatyta, kad Vyriausybė privalo atsistatydinti, kai išrenkamas naujas Respublikos Prezidentas (projekto 101 str. 2 d. 2 p.), tuo tarpu Santaros „Už demokratinę Lietuvą“ parengtame Konstitucijos projekte buvo numatyta, kad „Vyriausybė gražina savo įgaliojimus Respublikos Prezidentui po eilinių Seimo rinkimų arba išrinkus Respublikos Prezidentą“ (projekto 99 str.), bet tarp Vyriausybės atsistatydinimo pagrindų (projekto 102 str.) nebuvo tokio, kad Vyriausybė turi atsistatydinti ir po Respublikos Prezidento rinkimų. Derinant Konstitucijos projektus ir ieškant kompromiso, projektų rengėjams nepavyko susitarti dėl tokio Konstitucijos teksto, iš kurio būtų aiškiai matyti, ar po Respublikos Prezidento rinkimų Vyriausybė turi atsistatydinti, ar ji tokios pareigos neturi. Todėl Konstitucijos nuostatose, įtvirtinančiose Vyriausybės įgaliojimų gražinimą išrinkus Respublikos Prezidentą, nustatytas teisinis reguliavimas liko dviprasmiškas.

Jeigu kiekvieną Konstitucijos nuostatą, susijusią su Vyriausybės įgaliojimų gražinimu išrinkus Respublikos Prezidentą, aiškintume atskirai, galėtume teigti, kad jos yra pakankamai aiškios. Konstitucinės nuostatos, kurios turi būti įgyvendintos po Seimo rinkimų, ir po Respublikos Prezidento rinkimų, kaip minėta, turi beveik vienodą tekstinę išraišką. Tačiau atskiros Konstitucijos nuostatos neturėtų būti aiškinamos izoliuotai nuo kitų Konstitucijos nuostatų. Konstitucija yra vientisas aktas, visos jos nuostatos yra susijusios, sudaro darnią sistemą, tarp konstitucinių nuostatų nėra prieštaravimų, todėl kiekviena iš jų turi būti aiškinama ne tik kitų Konstitucijos nuostatų, bet ir visuminio konstitucinio reguliavimo kontekste. Aiškinant bet kurią Konstitucijos nuostatą, ji negali būti aiškinama taip, kad būtų paneigta kuri nors kita Konstitucijos nuostata. Pagrindinė problema, su kuria Konstitucinis Teismas susidūrė aiškindamasis, koks yra Vyriausybės įgaliojimų gražinimo išrinkus Respublikos Prezidentą konstitucinio reguliavimo turinys, buvo ta, jog minėtas (atskirai paimtas) „aiškus“ konstitucines nuostatas buvo būtina atskirai suderinti su tuo, kad Konstitucijoje *expressis verbis* nėra nustatyta, jog po Respublikos Prezidento rinkimų Vyriausybė turi atsistatydinti.

Esant neaiškiam konstituciniam reguliavimui Konstitucinis Teismas turi diskreciją suteikti neaiškioms Konstitucijos nuostatoms konkretų turinį, *gali pasirinkti vieną iš kelių galimų teisingų Konstitucijos aiškinimo variantų*. Kitaip tariant, Konstitucija apibrėžia tam tikrą teisinę erdvę, kurioje Konstitucinis Teismas gali pasirinkti vieną ar kitą teisėtą sprendimą. Be abejo, Konstitucijos nuostatų aiškinimo rezultatai lems *inter alia* tai, kokios Konstitucijos nuostatos bus pasirinktos atsparos tašku, kokiems argumen-

tams bus teikiamas prioritetas, kokia Konstitucijos nuostatų aiškinimo metodika bus taikoma. Kita vertus, Konstitucinio Teismo diskrecija nėra absoliuti, ji yra apribota.

Kaip bevertintume Konstitucinio Teismo argumentus, kuriais grindžiama Vyriausybės įgaliojimų grąžinimo išrinkus Respublikos Prezidentą oficiali konstitucinė doktrina, tai jokių būdu nereiškia, kad ji yra kvestionuojama. Ši doktrina – tai vienas iš Konstitucinio Teismo pasirinktų kelių galimų teisingų Konstitucijos nuostatų aiškinimo variantų, kurį, kaip minėta, Konstitucinis Teismas grindžia principine nuostata, jog Konstitucijoje numatytas Vyriausybės atsistatydinimo pagrindų sąrašas yra baigtinis ir kad Konstitucijoje nėra numatyta, jog Vyriausybė turi atsistatydinti ir po to, kai išrenkamas Respublikos Prezidentas. Galima manyti, kad tokį Konstitucinio Teismo požiūrį lėmė ir tai, jog pagal Konstituciją Lietuvos valstybės valdymo forma yra *parlamentinė respublika*, kad jai būdingos tik kai kurios vadinamosios mišriosios (pusiau prezidentinės) valdymo formos ypatumai, kad *Lietuvos konstitucinėje sistemoje yra įtvirtintas Vyriausybės atsakingumo Seimui principas, lemiantis atitinkamą Vyriausybės sudarymo būdą*. Jeigu Konstitucijos nuostatos, susijusios su Vyriausybės įgaliojimų grąžinimu išrinkus Respublikos Prezidentą, būtų išaiškintos kaip reiškiančios, jog po Respublikos Prezidento rinkimų Vyriausybė turi ne tik grąžinti savo įgaliojimus, bet ir atsistatydinti, kartu būtų labai sustiprintas Respublikos Prezidento vaidmuo ne tik Vyriausybės atžvilgiu, bet ir visoje valstybės valdžių sąrangoje. Tarp Konstitucijoje numatytų Vyriausybės atsistatydinimo pagrindų, kaip minėta, nėra tokio, kad Vyriausybė turi atsistatydinti ir po Respublikos Prezidento rinkimų. Taigi, Konstitucinis Teismas negalėjo išplėsti Respublikos Prezidento konstitucinių įgaliojimų tuo požiūriu, kad Respublikos Prezidento rinkimai suteikia Respublikos Prezidentui galimybę iš esmės peržiūrėti Vyriausybės sudėtį. Konstitucinis Teismas tikriausiai matė galimus tokio Konstitucijos aiškinimo pavojus ir saugojo Konstitucijoje įtvirtintą *Vyriausybės atsakingumo Seimui principą, lemiantį atitinkamą Vyriausybės sudarymo būdą*. Konstitucinis Teismas, konstatavęs, kad po Respublikos Prezidento rinkimų Vyriausybė neturi atsistatydinti, labai sustiprino tuos konstitucinius elementus, kurie įtvirtina Lietuvos, kaip parlamentinės respublikos, bruožus.

Pagal Konstituciją tik Konstitucinis Teismas turi įgaliojimus oficialiai aiškinti Konstituciją, joks kitas subjektas tokių įgaliojimų neturi. Konstitucijos 107 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad Konstitucinio Teismo sprendimai yra galutiniai ir neskundžiami, taigi, juose pateikta atitinkamų Konstitucijos nuostatų samprata saisto visus teisėkūros subjektus: Seimą, Respublikos Prezidentą, Vyriausybę, taip pat visus teisę taikančius subjektus, įskaitant teismus. Tol, kol nebus pakeistos atitinkamos Konstitucijos nuostatos, Konstitucinio Teismo pateikta Vyriausybės įgaliojimų grąžinimo išrinkus Respublikos Prezidentą samprata yra *vienintelė teisinga oficiali Konstitucijos nuostatų samprata*. Vadinasi, kiekvieną kartą, kai bus išrenkamas Respublikos Prezidentas, turės būti atliktos tokios konstitucinės procedūros, kurios nurodytos minėtame Konstitucinio Teismo nutarime¹⁶. Kita vertus, pripažįstant, kad Konstitucinis Teismas, turėdamas diskreciją ne-

16 Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1998 m. sausio 10 d. nutarime pateiktos Konstitucijos nuostatų, susijusių su Vyriausybės įgaliojimų grąžinimu išrinkus Respublikos Prezidentą, sampratos buvo laikomasi 1998, 2003, 2004 ir 2009 metais, kai po Respublikos Prezidento rinkimų Vyriausybė jam grąžino savo įgaliojimus.

pakankamai aiškioms Konstitucijos nuostatomis, susijusioms su Vyriausybės įgaliojimų grąžinimu išrinkus Respublikos Prezidentą, suteikti konkretų turinį, pasirinko vieną iš kelių galimų teisingų Konstitucijos nuostatų aiškinimo variantų, vis dėlto yra pagrindas manyti, kad *kai kurie argumentai, kuriais Konstitucinis Teismas grindė Vyriausybės įgaliojimų grąžinimo išrinkus Respublikos Prezidentą doktriną, yra diskutuoti.*

Išvados

1. Konstitucinis reguliavimas, susijęs su Vyriausybės įgaliojimų grąžinimu išrinkus Respublikos Prezidentą, nėra išsamus. Nors Konstitucijos nuostatos, kurios turi būti įgyvendintos po Seimo rinkimų, ir nuostatos, kurios turi būti įgyvendintos po Respublikos Prezidento rinkimų, tekstualiai beveik sutampa, tai, kad tarp Konstitucijoje *expressis verbis* nustatytų Vyriausybės atsistatydinimo pagrindų nėra tokio, jog Vyriausybė turi atsistatydinti ir po Respublikos Prezidento rinkimų, leidžia daryti prielaidą, kad kai kurių Konstitucijoje nustatytų nuostatų, kurios turi būti įgyvendintos išrinkus Respublikos Prezidentą, turinys (jų įgyvendinimas) *turi tam tikrą ypatumą.*

2. Tai, kad Konstitucijoje nėra nustatyta, jog Vyriausybė turi atsistatydinti ir po Respublikos Prezidento rinkimų, leidžia daryti *prielaidą*, kad Konstitucija preiumuoja ir tokią teisinę situaciją, kai tam tikros Konstitucijoje įtvirtintos nuostatos, susijusios su Vyriausybės formavimu išrinkus Respublikos Prezidentą ir įgaliojimų Vyriausybei suteikimu, *gali būti įgyvendintos tik esant atitinkamoms sąlygoms.* Kitaip tariant, Konstitucija nereikalauja, kad visos joje įtvirtintos nuostatos, susijusios su Vyriausybės formavimu išrinkus Respublikos Prezidentą ir įgaliojimų Vyriausybei suteikimu, turi būti įgyvendintos vien dėl to, kad Vyriausybė pagal Konstituciją turi grąžinti įgaliojimus išrinkus Respublikos Prezidentą.

3. Konstitucinio Teismo nutarimo teiginys „*jei Seimas nepritaria įgaliojimus grąžinusios Vyriausybės Ministro Pirmininko kandidatūrai, tai reikštų, kad Vyriausybė privalo atsistatydinti*“ (Konstitucijos 101 straipsnio trečiosios dalies 2 punktą)“ gali būti vertinamas kaip diskutuotinas, nes tokiu atveju nepagrįstai sutapatunami du skirtingi konstituciniai institutai: „nepitarimas Respublikos Prezidento teikiamai Ministro Pirmininko kandidatūrai“ ir „nepasitikėjimo Ministru Pirmininku pareiškimas“. Šie institutai neturėtų būti sutapatunami, nes jie susiję su skirtingais subjektais, skirtingomis teisinėmis situacijomis, sukelia skirtingus teisinius padarinius.

4. Vyriausybės įgaliojimų iš naujo gavimo institutas įtvirtintas Konstitucijos 101 straipsnio 2 dalyje, kurioje nustatyta, kad Vyriausybė turi iš naujo gauti Seimo įgaliojimus veikti, kai pasikeičia daugiau kaip pusė ministrų. Konstitucinio Teismo nutarimo teiginys „*jeigu nepasikeitė daugiau kaip pusė ministrų, tai reikštų, kad Vyriausybė yra iš naujo gavusi įgaliojimus veikti*“ gali būti vertinamas kaip diskutuotinas, nes jame nurodyta sąlyga „*jeigu nepasikeičia daugiau kaip pusė ministrų*“ nėra tapati Konstitucijos 101 straipsnio 2 dalyje nustatytai sąlygai „*kai pasikeičia daugiau kaip pusė ministrų*“. Manytina, kad jeigu Vyriausybėje *nepasikeitė* daugiau kaip pusė ministrų, Vyriausybės įgaliojimų iš naujo gavimo institutas apskritai negali būti taikomas, taigi, Vyriausybė

neturi ir negali iš naujo gauti Seimo įgaliojimų pagal Konstitucijos 101 straipsnio 2 dalį. Minėtas Konstitucinio Teismo nutarimo teiginys diskutuotinas ir dėl to, kad iš jo plaukia, jog Vyriausybei įgaliojimus veikti iš naujo gali suteikti ir Respublikos Prezidentas – jis tai gali padaryti, jeigu patvirtina tokią Vyriausybę, kurioje nepasikeitė daugiau kaip pusė ministrų. Manytina, jog Konstitucija nei *eksplicitiškai*, nei *implicitiškai* nesuteikia Respublikos Prezidentui teisės spręsti, ar suteikti iš naujo Vyriausybei įgaliojimus veikti. Pagal Konstituciją tai tik Seimo prerogatyva, kurią jis įgyvendina sprenddamas, ar pritarti Vyriausybės programai (92 str. 5 d.).

5. Kaip bevertintume Konstitucinio Teismo argumentus, kuriais grindžiama Vyriausybės įgaliojimų grąžinimo išrinkus Respublikos Prezidentą oficiali konstitucinė doktrina – ši doktrina yra vienas iš Konstitucinio Teismo pasirinktų kelių galimų teisingų Konstitucijos nuostatų aiškinimo variantų, kuri Konstitucinis Teismas grindžia principine nuostata, jog Konstitucijoje numatytas Vyriausybės atsistatydinimo pagrindų sąrašas yra baigtinis ir kad Konstitucijoje nėra numatyta, jog Vyriausybė turi atsistatydinti ir po to, kai išrenkamas Respublikos Prezidentas.

Literatūra

- Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1993.
- Kūris, E. Politinių klausimų jurisprudencija ir Konstitucinio Teismo *obiter dicta*: Lietuvos Respublikos Prezidento institucija pagal Konstitucinio Teismo 1998 m. sausio 10 d. nutarimą. *Politologija*. 1998, 1(11).
- Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1998 m. sausio 10 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo 1996 m. gruodžio 10 d. nutarimo „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 1998, Nr. 5-99.
- Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1998 m. gruodžio 17 d. sprendimas „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1998 m. sausio 10 d. nutarimo išaiškinimo“. *Valstybės žinios*. 1998, Nr. 112-3114.
- Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1999 m. balandžio 20 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1998 m. birželio 1 d. nutarimo Nr. 647 „Dėl sutikimo vykdyti viešąjį pirkimą uždarojo konkurso būdu ir lėšų skyrimo“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės įstatymo 8 straipsniui“. *Valstybės žinios*. 1999, Nr. 36-1094; atitaisymas Nr. 38.
- Lietuvos Respublikos Konstitucijos komentaras*. 2 dalis. Ats. red. A. Jovaišas. Vilnius: Teisės institutas, 2002.
- Lietuvos Respublikos Seimo 1996 m. gruodžio 10 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos“. *Valstybės žinios*. 1996, Nr. 120-2821.
- Šileikis, E. *Alternatyvi konstitucinė teisė*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005.
- Vilkickas, E. Konstitucinio Teismo išaiškinimas: imperatyvas ar rekomendacija?“. *Jus titia*. 1998, 2.
- Vinkleris, P. *Lietuvos Respublikos Prezidento statusas ir įgaliojimai*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2002.
- Zamalaitis, A. P. Ką gali Lietuvos Prezidentas? *Voruta*. 1998 m. sausio 17 d., Nr. 3(333).

THE CONSTITUTIONAL DOCTRINE OF THE RETURNING
OF THE POWERS OF THE GOVERNMENT UPON THE ELECTION
OF THE PRESIDENT OF THE REPUBLIC: SOME ASPECTS
OF ARGUMENTATION

Vytautas Sinkevicius

Mykolas Romeris University, Lithuania

Summary. *The article deals with the doctrine of the returning of the powers of the Government upon the election of the President of the Republic formulated in the Constitutional Court ruling of 10 January 1998. Attention is focused on the arguments of the Constitutional Court upon which this doctrine is based—these are the arguments regarding the expression of no-confidence in the Prime Minister and the new empowerment of the Government (after more than a half of the ministers are changed). In the opinion of the author, some of such arguments are subject to discussion.*

The constitutional regulation regarding the returning of the powers of the Government upon the election of the President of the Republic is inexhaustive and unclear. Although the wording of the provisions of the Constitution regarding the returning of the powers of the Government after the elections of the Seimas and after the elections of the President of the Republic is almost the same, there is one essential difference: the Constitution provides that after the elections of the Seimas the Government must return its powers to the President of the Republic and must resign, whereas the Constitution does not provide that the Government must resign after the elections of the President of the Republic as well.

The fact that the Constitution does not provide that the Government must resign after elections of the President of the Republic allows to make several assumptions regarding the legal situation which occurs after the President of the Republic is elected. One of the assumptions may be as follows: even though the wording of some provisions that are entrenched in the Constitution and must be implemented after the elections of the Seimas is the same as the wording of the provisions that must be implemented after the elections of the President of the Republic, they may not be construed as leading to a conclusion that the Government must resign after the election of the President of the Republic as well. Thus, certain provisions that are entrenched in the Constitution and must be implemented after the President of the Republic is elected may not be construed by applying only the linguistic method of the construction of law. The content (implementation) of some provisions that are entrenched in the Constitution and must be implemented after the President of the Republic is elected has some peculiarities. Another assumption is the following: the Constitution also presumes such a legal situation, when the provisions entrenched in the Constitution regarding the formation of the Government after the President of the Republic is elected and the empowerment of the Government may be implemented only under certain conditions.

The statement “in case the Seimas does not approve the candidature of the Prime Minister of the Government which has returned its powers, the Government must resign” of the Constitutional Court is related to the institute of the expression of no-confidence in the Prime

Minister entrenched in the Constitution. The said statement is debatable, since, in the opinion of the author, in such a case two different constitutional institutes, i.e. “not giving assent to the candidature of the Prime Minister” and “expression of no-confidence in the Prime Minister” are unreasonably identified. These institutes should not be identified, since they are related to different subjects and different legal situations, and they give rise to different legal effects.

The statement “the Government is anew empowered to exercise its functions, unless more than half of the ministers have been changed” of the Constitutional Court is also considered debatable. The condition “unless more than half of the ministers have been changed” is not identical with the condition “when more than half of the Ministers are changed” established in Paragraph 2 of Article 101 of the Constitution. If more than half of the ministers are not changed in the Government, the institute of the empowerment of the Government anew may not be applied at all. The said statement of the Constitutional Court ruling is considered debatable also due to the fact that it leads to an assumption that the President of the Republic can grant the Government the powers to act as well—the President of the Republic can do so by approving a Government in which more than a half of the ministers have not been changed. In the opinion of the author, the Constitution does not grant the right to the President of the Republic, either explicitly or implicitly, to decide whether to grant anew the powers to the Government to act. Under the Constitution, it is only the prerogative of the Seimas exercised when deciding whether to approve of the programme of the Government (Paragraph 1 of Article 92).

It is maintained in the article that the doctrine of the returning of the powers of the Government upon the election of the President of the Republic formulated by the Constitutional Court is one of the several possible proper variants of the construction of the Constitution. Such construction of the provisions of the Constitution is based on the principled provision that the list of the bases for the resignation of the Government established in the Constitution is final, and that the Constitution does not provide for the resignation of the Government after the returning of its powers upon the election of the President of the Republic.

Keywords: *the constitutional doctrine of the returning of the powers of the Government upon the election of the President, constitution, Constitutional Court.*

Vytautas Sinkevičius, Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Konstitucinės teisės katedros profesorius. Mokslinių tyrimų kryptys: konstitucinė teisė, parlamentinė teisė, konstitucinė jurisprudencija, pilietybė.

Vytautas Sinkevičius, Mykolas Romeris University, Faculty of Law, Department of Constitutional Law, professor. Research interests: constitutional law, legislative law, constitutional jurisprudence, citizenship.